

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU
MENADŽMENT TURIZMA I SPORTA

LUCIJA SLUNJSKI

ZAJEDNIČKA POLJOPRIVREDNA POLITIKA EU-a

ZAVRŠNI RAD

ČAKOVEC, 2017.

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU
MENADŽMENT TURIZMA I SPORTA

LUCIJA SLUNJSKI

ZAJEDNIČKA POLJOPRIVREDNA POLITIKA EU-a
EU COMMON AGRICULTURAL POLICY

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: Magdalena Zeko, mag. iur.

ČAKOVEC, 2017.

ZAHVALA

Zahvaljujem dragoj mentorici na usmjeravanju i vođenju pri pisanju rada čime mi je omogućila da temu ovoga završnog rada kvalitetno razložim i sročim u strukturiranu i koherentnu cjelinu.

Lucija Slunjski

SAŽETAK

Zajednička poljoprivredna politika predstavlja skupinu ciljeva i načela te programe koji podupiru poljoprivredu u Europskoj uniji. Izuzetno je važna jer mora osigurati okolišno-održivu proizvodnju koja može opskrbiti više od 500 milijuna potrošača EU-a zdravstveno ispravnom i sigurnom hranom. Ona također brine i o očuvanju ruralnih krajeva te unaprjeđenju životnog standarda ljudi koji u tim područjima žive. Prema Šegović (2016), u Europskoj uniji ruralna i agrarna područja čine preko 77 % prostora i u njima živi približno polovica stanovništva EU-a, također ima 12 milijuna poljoprivrednika, a sama poljoprivredna industrija ima udio od 6 % BDP-a Europske unije. Poljoprivreda i ruralni razvoj zauzimaju središnje mjesto među zajedničkim politikama država članica Europske unije. Kako bi odgovorila na brojne izazove koji se pojavljuju u ruralnim područjima, politika ruralnog razvoja EU-a neprekidno se unaprjeđuje. Opsežne promjene Zajedničke poljoprivredne politike prati najnoviji postupak reforme koji je dovršen u prosincu 2013. godine te je odobren temeljem osnovnih zakonodavnih akata za razdoblje od 2014. do 2020. godine. Osnovna su načela Zajedničke poljoprivredne politike: povećanje poljoprivredne proizvodnje, osiguravanje dobrog životnog standarda za poljoprivrednike, stabiliziranje poljoprivrednog tržišta, osiguravanje stalnog dohotka hrane te osiguravanje prihvatljive cijene kupcima. Zajednička je poljoprivredna politika jedna od najvažnijih i najskupljih politika Europske unije, a na provedbu te politike troši se gotovo polovica proračuna Europske unije. Iz izvora „Činjenice o Europskoj uniji“ (2016) doznaje se da se udio proračuna Zajedničke poljoprivredne politike znatno smanjio tijekom posljednjih 30 godina, s gotovo 75 % na manje od 40 % te je 2016. godine iznosio oko 61 milijardu eura. Zajednička je poljoprivredna politika jedina stvarno zajednička politika upravo zbog toga što se sredstva za financiranje troše iz proračuna EU-a za razliku od ostalih politika. Zajednička poljoprivredna politika podržava poljoprivredu koja je višefunkcionalna, koja osigurava uravnotežen i održiv razvoj svih europskih ruralnih područja te jamči sigurnost hrane. Poljoprivredna politika odgovara na zabrinutost građana u pogledu hrane i radi na očuvanju ruralne zajednice koja je dragocjeni dio europske baštine.

Glavni predmet ovog rada jest predstaviti suvremenu poljoprivrednu politiku Europske unije i navesti segmente Zajedničke poljoprivredne politike EU-a. Svrha je završnog rada ustanoviti današnje stanje poljoprivredne politike Europske unije. Od svojih početaka 1962. godine pa do danas Zajednička poljoprivredna politika značajno se razvila te se neprekidno razvija. Gospodarska važnost Zajedničke poljoprivredne politike obuhvaća i uvoz i izvoz poljoprivrednih proizvoda unutar ili izvan Europske unije. Europa je zahvaljujući Zajedničkoj poljoprivrednoj politici postala jedna od najznačajnijih zemalja poljoprivrednog izvoza s vrlo visokim stupnjem samoopskrbe. Osim toga, Zajednička poljoprivredna politika djeluje na rješavanje problema kvalitetnijeg života, zaštite okoliša i trgovine.

Ključne riječi: *Europska unija, hrvatska poljoprivreda, Zajednička poljoprivredna politika EU-a, reforma, ruralna politika, stanje poljoprivrede.*

Sadržaj

SAŽETAK

1. Uvod	7
2. Pojam Zajednička poljoprivredna politika	8
2.1. Povijesni razvoj Zajedničke poljoprivredne politike	9
2.2. Načela Zajedničke poljoprivredne politike	12
2.3. Stupovi Zajedničke poljoprivredne politike.....	14
2.3.1. Prvi stup.....	14
2.3.2. Drugi stup.....	15
2.4. Plan Zajedničke poljoprivredne politike do 2020. godine	16
2.4.1. Okvir Europske unije za programe ruralnog razvoja	17
2.4.2. Reforma Zajedničke poljoprivredne politike za razdoblje 2014. - 2020. g...	19
2.5. Prioriteti Republike Hrvatske	22
3. Stanje poljoprivrede u Europskoj uniji	22
3.1. Zaposlenost u poljoprivredi	24
3.2. Kvaliteta proizvoda u poljoprivredi	24
4. Važnost Zajedničke poljoprivredne politike.....	26
4.1. Funkcioniranje Zajedničke poljoprivredne politike.....	27
4.2. Donošenje odluka u okviru Zajedničke poljoprivredne politike	28
4.3. Institucije i tijela Zajedničke poljoprivredne politike	28

5. Zaključak	31
6. Literatura	32
Popis tablica.....	33
Popis slika.....	33

1. Uvod

Zajednička poljoprivredna politika Europske unije već više od pedeset godina predstavlja političko, ekonomsko i društveno povezivanje na europskom kontinentu. Zajednička poljoprivredna politika (u nastavku teksta ZPP) najsloženija je i najkontroverznija politika EU-a. Naime, proračunska sredstva namijenjena ZPP-u neki smatraju kontroverznim pitanjem, dok se proračunski mehanizmi Europske unije i ciljevi ZPP-a ne uzimaju dovoljno u obzir. Potrebno je otprilike 40 % proračuna EU-a za provedbu ZPP-a te tu politiku financira Europska unija. Većinu drugih javnih politika financiraju ponajprije države članice, stoga je važno proračun ZPP-a staviti u kontekst svih javnih rashoda u EU-u koji čini samo 1 %. Uz to, ZPP je također jedinstvena u svijetu po obujmu propisa te zakonskom uređenju kojima se osigurava njezino funkcioniranje od 1962. godine. Europska je komisija 12. listopada 2011. usvojila paket prijedloga pravnih akata koji su bili potrebni za reformu zajedničke poljoprivredne politike, a koji se primjenjuju u proračunskom razdoblju 2014. – 2020.¹

ZPP nastala je kao rezultat dugogodišnjih rasprava o potrebi da se nacionalne poljoprivredne politike zemalja Zapadne Europe međusobno usklade kako bi se osigurala dovoljna količina hrane za europsko stanovništvo nakon Drugog svjetskog rata. Danas su u prvom planu ZPP-a zaštita okoliša, obnovljivi izvori energije i zaštita biološke raznolikosti.

Prema Kesner-Škreb (2008), ZPP se sastoji od skupine pravila i mehanizama koji reguliraju proizvodnju, prodaju i plasiranje poljoprivrednih proizvoda u EU-u. Poseban naglasak stavlja se na razvoj seoskih područja, a uglavnom obuhvaćaju cjenovnu potporu, izravne subvencije poljoprivrednicima i kontrolu ponude. Ciljevi ZPP-a prikazuju ravnotežu između ekonomsko-političkih, ekonomsko-socijalnih i socijalno-političkih čimbenika koje vlade obično uzimaju u obzir pri formuliranju poljoprivrednih politika te ih je nemoguće postići istovremeno.

Osnivači ZPP-a namjeravali su putem raznih mjera i instrumenata za provođenje te politike izjednačiti zarade zaposlenih u poljoprivredi sa zaradama zaposlenih u drugim

---

¹ Reformski paket uredbi obuhvaća ukupno 7 propisa, od kojih tri propisuju prijelazne mjere u pojedinim sektorima do stupanja na snagu reformirane ZPP, dok 4 definiraju ZPP za iduće proračunsko razdoblje.

sektorima ekonomije, što nikad nije postignuto u potpunosti. Zajednička poljoprivredna politika bila je vrlo uspješna u postizanju svojih načela i ciljeva, međutim mehanizmi za reguliranje tržišta uzrokovali su ozbiljne probleme za okoliš, kao i ozbiljne političke i gospodarske probleme. Zajamčene visoke cijene nisu bile usklađene s potražnjom poljoprivrednih proizvoda te je nastao ogroman višak proizvoda. Taj višak proizvoda morao se skladištiti diljem Europske zajednice, uz velike troškove poreznih obveznika.

Da bi se ruralnim područjima olakšalo ostvarenje širokog raspona gospodarskih, okolišnih i socijalnih izazova 21. stoljeća, tijekom reforme nazvane „Agenda 2000” uvedena je politika ruralnog razvoja² EU-a. Ona se često naziva „drugim stupom” ZPP-a te se njome upotpunjava sustav izravnih plaćanja poljoprivrednicima i mjera za upravljanje poljoprivrednim tržištima (tzv. „prvi stup”³).

2. Pojam Zajednička poljoprivredna politika

Najvažnije operativno područje kojim se bavi Europska unija jest Zajednička poljoprivredna politika. Sam naziv ZPP-a podrazumijeva skupinu mehanizama i normi koje reguliraju proizvodnju, prodaju i plasiranje poljoprivrednih proizvoda u Europskoj uniji. Svi ti mehanizmi i norme stvoreni su zbog ostvarenja ciljeva. Prva su dva cilja ZPP-a povećanje poljoprivredne proizvodnje primjenjujući tehnološka dostignuća, poboljšanja proizvodnosti i učinkovitijeg korištenja proizvodnih izvora, posebice radne snage te poboljšanje socijalnog statusa poljoprivrednika, pri čemu je posebno važna zaštita njihovih prihoda. Ostali su ciljevi stabiliziranje tržišta i opskrba kupaca zdravim i kvalitetnim proizvodima. Za postizanje tih ciljeva Europska unija ulaže znatna financijska sredstva.

Hrvatska se ulaskom u EU morala prilagoditi regulativama EU-a u ostalim područjima, ali i u poljoprivredi. Hrvatski poljoprivrednici profitirali su kroz ZPP, ona je dizajnirana za razvoj poljoprivrede na profitabilan i održiv način.

---

² Politika ruralnog razvoja financira se iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR). Cilj toga fonda je doprinijeti ostvarenju strategije Europa 2020. (strategija Unije za razvoj i zapošljavanje) promicanjem održivog ruralnog razvoja u ruralnim područjima. Njime bi se trebalo doprinijeti razvoju poljoprivrednog sektora koji je teritorijalno i ekološki uravnotežen, klimatski povoljan i otporan te konkurentan i inovativan.

³ Reformom iz 2003. i tzv. „pregledom zdravstvenog stanja” iz 2009. pretežni dio izravne potpore odvojen je i preusmjeren u novi sustav jedinstvenih plaćanja te u pojednostavljeni sustav plaćanja po površini za nove države članice. Novom Uredbom (EU) br. 1307/2013 utvrđen je sustav izravnih plaćanja od 1. siječnja 2015.

ZPP uzima u obzir interese potrošača i poreznih obveznika te poljoprivrednicima daje slobodu da proizvode ono što traže potrošači. Već prije ulaska u EU Hrvatska je počela s isplatom potpore poljoprivrednicima koja nije ovisila o vrsti i količini proizvoda, već se temeljila na količini obradivih površina.

Poljoprivrednici i dalje primaju izravna plaćanja kao potporu stabilnom dohotku svom gospodarstvu te im ukidanje veza između potpora i proizvodnje omogućava da budu više tržišno orijentirani.

2.1. Povijesni razvoj Zajedničke poljoprivredne politike

Zajednička poljoprivredna politika Europske unije osnovana je nakon završetka Drugog svjetskog rata kada poljoprivrednici nisu mogli proizvoditi dovoljne količine hrane. Stoga je bilo nužno pružiti stanovništvu Europe hranu po pristupačnim cijenama, ali i potaknuti proizvodnju.

Poljoprivreda je bila osjetljivo pitanje za većinu europskih vlada, a manjak hrane nakon Drugog svjetskog rata bio je ozbiljan problem koji se što prije trebao riješiti. Europske vlade imale su različite stavove o zajedničkom tržištu, naime Njemačka i Nizozemska željele su da subvencioniranje poljoprivrede ostane na nacionalnoj razini, dok je Francuska htjela trošak subvencioniranja prenijeti na razinu Europske zajednice. Njemačka i Nizozemska pristale su na kompromis te je Ugovorom o osnivanju ekonomske zajednice Zajednička poljoprivredna politika određena kao dio zajedničkog tržišta.

Zajednička poljoprivredna politika počela se primjenjivati još 1950-ih godina kada su postavljeni temeljni zakonodavni okviri. Rimskim ugovorom⁴ određene su osnovne točke ZPP-a, a načela ZPP-a definirana su na konferenciji u Stresi, u Italiji 1958. godine. Nakon navedene konferencije došlo je do prijedloga Europske komisije pod nazivom „1. Mansholtov plan“ koji je predstavljao temelj cijelog ZPP-a. Radilo se o osnivanju načela zajedničkog financiranja te o donošenju prve zajedničke organizacije tržišta.

---

⁴ Rimskim ugovorima, potpisanim 1957. godine u Rimu, osnovane su Europska ekonomska zajednica (EEZ) i Europska zajednica za atomsku energiju (Euratom).

Prema Mikuš i sur. (2010), ZPP je predstavljala kamen temeljac tadašnje Europske ekonomske zajednice (EEZ)⁵ koju su činile Francuska, Zapadna Njemačka, Italija, Nizozemska, Belgija i Luxemburg. Napokon je zaživjela 1962. godine nakon što ju je prihvatilo svih šest država osnivačica Zajednice. Do tada te su zemlje uvelike utjecale na svoje poljoprivredne politike te određivale koje će biti cijene poljoprivrednih proizvoda i što će se sve proizvoditi.

Iako je Zajednička poljoprivredna politika bila uspješna u postizanju svojih ciljeva, došlo je do ozbiljnih gospodarskih i političkih problema te problema za okoliš što su uzrokovali mehanizmi za reguliranje tržišta. Naime, visoke cijene proizvoda nisu uzimale u obzir potražnju za njima te su istovremeno poticale masovnu proizvodnju. Dogodio se ogroman višak proizvoda koji se morao skladištiti diljem Ekonomske zajednice, uz velike troškove na teret poreznih obveznika. Kako bi se riješio problem preskupih viškova proizvoda, Komisija je 1968. godine objavila „2. Mansholtov plan“. Njime se predviđao razvoj ZPP-a u dijelu strukturne poljoprivredne politike te modernizacija poljoprivrednih poduzeća kako bi postali konkurentni na tržištu. Realizacija tog plana bila je tek četiri godine kasnije i to u mnogo blažem obliku.

Zajednička poljoprivredna politika ušla je u najgoru fazu 1988. godine. Tada je objavljen „Plan Delors I“, takozvana reforma proračuna i ZPP-a. Najvažniji dio tog plana bio je dogovor o ograničenju troškova, gdje se troškovi nisu smjeli povećati više od 74 % rasta bruto nacionalnog proizvoda Ekonomske zajednice. Međutim, ni ta reforma nije bila uspješna, troškovi ZPP-a i dalje su rasli.

U prosincu 1990. godine tadašnji europski povjerenik za poljoprivredu Ray MacSharry⁶ sa svojim timom počinje raditi na novoj reformi ZPP-a. „MacSharry reformom“ uvode se proizvodne kvote kojima je smanjena proizvodnja određenih proizvoda koji su bili višak na tržištu, poput šećera, mlijeka i žitarica. Cijene žitarica smanjile su se za 29 % te je počeo proces prebacivanja potpore cijenama na izravne dodatke prihoda.

---

⁵ Europska ekonomska zajednica (EEZ) osnovana je 25. ožujka 1957. godine u Rimu. Osnovale ju je šest država članica Europske zajednice za ugljen i čelik, potpisivanjem ugovora o osnivanju EEZ-a i EURATOM-a. EEZ su činile Francuska, Zapadna Njemačka, Italija, Nizozemska, Belgija i Luksemburg. Stupanjem Maastrichtskog ugovora na snagu, Europska je ekonomska zajednica promijenila ime u Europska zajednica te je zajedno s Europskom zajednicom za ugljen i čelik i Euratomom postala jedan od „tri stupa“ na kojima se temelji Europska unija.

⁶ Raymond MacSharry (rođen 29. travnja 1938.) bivši je političar irskog Fianna Fáil koji je bio europski povjerenik za poljoprivredu i ruralni razvoj od 1989. do 1993. godine, ministar poljoprivrede od 1979. do 1981. Također je bio član Europskog parlamenta (MEP) u Irskoj.

Iz proračuna ZPP-a isplaćivane su potpore poljoprivrednicima koje su im osigurale redovna i stabilna primanja. Poljoprivrednici su shvatili da moraju napraviti više kako bi poboljšali sliku poljoprivrede i da moraju udovoljiti promjenjivim zahtjevima potrošača.

Prema Šegović (2016), najznačajnija reforma ZPP-a „Agenda 2000“ bila je najradikalnija i najopsežnija reforma u povijesti ZPP-a. Agendu 2000 Europska je komisija objavila 1997. godine, a Europsko vijeće usvojilo na sastanku u Berlinu 1999. godine u cilju jačanja politike i pripreme Europske unije za proširenje na zemlje središnje i istočne Europe te Maltu i Cipar. Europska je komisija uvela „Europski model“ poljoprivrede koji se sastoji od triju dijelova: glavni dokument Europske komisije pod nazivom „Jača i uspješnija Unija“, izvješće Komisije o funkcioniranju postojećeg sustava financiranja te zaključci Berlinskog summita. Prvi dio sadrži pitanja vezana uz politike EU-a, posebno ona koja se odnose na njezino funkcioniranje, Zajedničku poljoprivrednu politiku te gospodarsku i socijalnu koheziju. Taj dio sadrži i financijski okvir za razdoblje od 2000. do 2006. godine. U drugom dijelu predloženo je jačanje pretpristupne strategije u formi uvođenja pristupnog partnerstva, otvaranje mogućnosti sudjelovanja u programima Zajednice te razrade mehanizama za usvajanje *acquis communautaire*.⁷ Treći dio donosi studiju učinaka proširenja na politike Europske unije.

Zatim je uslijedio paket reformi pod nazivom „Mid-Term Review“, koju predlaže član Europske komisije zadužen za poljoprivredu Franz Fischler. Spomenuta reforma nazivala se još i Fischlerova reforma, gdje su se postojeća izravna plaćanja pretvarala u jedinstveno plaćanje po gospodarstvu (*eng. single farm payment*). Ta su plaćanja vezana uz poštivanje normi o sigurnosti i kvaliteti hrane, okolišnom održivosti pri proizvodnji, kvalitetnom upravljanju poljoprivrednih dobara te kvalitetnom uzgoju životinja. Cilj je te reforme prilagodba proširenja Unije s 15 na 25 članica, odnosno proračunska ograničenja EU-a te proširenja na poljoprivredni sektor EU-a.

---

⁷ Pravna stečevina Europske unije (francuski *acquis communautaire*) naziv je koji se odnosi na cjelokupno dosad akumulirano pravo EU-a, odnosno na skup pravnih normi i odluka koje obvezuju sve zemlje članice unutar Europske unije. Svaka država koja želi pristupiti u članstvo EU-a mora prihvatiti osnivačke ugovore i druge sadržaje izvedene iz ugovora i uskladiti svoje zakonodavstvo s pravnom stečevinom EU-a.

Proširenjem Unije broj se zaposlenih u poljoprivredi udvostručuje, dok se obradiva površina povećava za gotovo polovicu. Reforma se zalaže za ograničenje proračunskih izdataka za ZPP unutar proširene Unije.

Nakon toga opća uprava za poljoprivredu i ruralni razvoj Europske komisije predstavila je novu reformu ZPP-a pod nazivom “Zdravstvena provjera” (*eng. “health check”*). Svrha je nove reforme učinkovitije i jednostavnije urediti sustav izravnih isplata potpora te rješavanje problema klimatskih promjena ili zaštite bioloških raznolikosti. Cilj „Zdravstvene provjere” bio je unaprijediti reforme ZPP-a započete 2003. godine.

Posljednja reforma koju je usvojila ZPP odnosi se na paket prijedloga pravnih akata kojima se planira reformirati Zajedničku poljoprivrednu politiku, a primjenjuje se u proračunskom razdoblju 2014. - 2020. godine. Prema izvoru „Ministarstvo vanjskih i europskih poslova“ (2013), riječ je o prijedlogu Europske komisije iz 2011. godine, a reformski paket obuhvaća ukupno sedam propisa, od kojih tri propisuju prijelazne mjere u pojedinim sektorima do stupanja na snagu reformirane ZPP, dok četiri definiraju ZPP za iduće proračunsko razdoblje.⁸

Unatoč mnogobrojnim reformama, Zajednička poljoprivredna politika ostaje i dalje najskuplja i najkontroverznija politika. Cijene poljoprivrednih proizvoda EU-a znatno su više od onih na svjetskom tržištu. Uloge su ZPP-a zaštita biološke raznolikosti i poljoprivrednog okruženja, razvoj seoskih područja te proizvodnja zdravstveno ispravne hrane. Povećanjem zemalja članica EU-a, udvostručila se veličina obradive površine i radna snaga te je unutarnjem tržištu dodano više od 100 milijuna potrošača.

2.2. Načela Zajedničke poljoprivredne politike

Poljoprivredna politika Europske unije odnosi se na razvitak poljoprivrede, zaštite okoliša, prehrambene industrije te mnoga druga područja koja su obuhvaćena u poljoprivrednoj proizvodnji.

---

⁸ Ta su četiri propisa prijedlog Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća kojom se uspostavlja zajedničko uređenje tržišta poljoprivrednih proizvoda (Uredba o zajedničkom uređenju tržišta), prijedlog Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća kojom se uspostavljaju pravila za izravna plaćanja poljoprivrednicima unutar shema potpore u okviru Zajedničke poljoprivredne politike, prijedlog Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o potpori ruralnom razvoju putem Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (Uredba o ruralnom razvoju) te prijedlog Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o financiranju, upravljanju i nadzoru zajedničke poljoprivredne politike (Horizontalna uredba).

Prema izvoru „Zajednička poljoprivredna politika EU-a“ (2009), temeljna su načela ZPP-a: jedinstveno tržište, prednost Unije i financijska solidarnost. Jedinstveno tržište odnosi se na primjenu pravila o prometu robe među državama članicama koje se postiže općom zabranom nameta te usklađivanjem tehničkih propisa. Jedinstveno tržište obuhvaća i određivanje jedinstvenih cijena i potpora, što znači utvrđivanje cijena (u slučaju poljoprivrednih proizvoda riječ je o referentnim i interventnim cijenama), isplaćivanje pomoći i pravila konkurencije, harmonizaciju propisa o zdravstvenom osiguranju i administrativnim postupcima. Prednost Unije podrazumijeva davanje prednosti poljoprivrednim proizvodima Unije u odnosu na uvozne proizvode i zaštitu unutrašnjeg tržišta od poremećaja izazvanih nekontroliranim uvozom poljoprivrednih proizvoda niskih cijena, kao i od poremećaja na svjetskom tržištu. Financijska solidarnost podrazumijeva da troškovi koji proizlaze iz primjene ZPP-a moraju biti podijeljeni među svim zemljama članicama, bez obzira na njihov nacionalni interes.

Osnovni su elementi gospodarstva i društva Europske unije poljoprivreda i proizvodnja hrane. Europska unija sadrži oko 12 milijuna poljoprivrednika i četiri milijuna zaposlenika u prehrambenom sektoru. Poljoprivredni i prehrambeni sektor zajedno osiguravaju 7 % ukupnog broja radnih mjesta te stvaraju 6 % europskog bruto domaćeg proizvoda. U posljednje vrijeme sve više pozornosti pridaje se održivom razvoju ruralnih područja. ZPP-om poljoprivrednicima se pruža financijska potpora kako bi promijenili svoje sustave i metode ovisno o klimatskim promjenama. Ekološki održiva poljoprivreda razvija se putem prirodnih resursa te postaje važna za kvalitetu života i proizvodnju hrane.

ZPP ima veliku gospodarsku važnost, stoga osim ruralnog razvoja obuhvaća tržište, klimatske promjene, ekologiju, zapošljavanje i mnoge druge. Prema Kesner-Škreb (2008), glavni su ciljevi Zajedničke poljoprivredne politike potpora poljoprivrednom dohotku, osiguravanje životnog standarda za poljoprivrednu populaciju, podizanje poljoprivrede produktivnosti, stabilizacija tržišta, sigurnost opskrbe tržišta te osiguranje poljoprivrednih proizvoda za potrošače po razumnim cijenama.

2.3. Stupovi Zajedničke poljoprivredne politike

2.3.1. Prvi stup

Cilj prvog stupa Zajedničke poljoprivredne politike jest omogućiti poljoprivrednim proizvođačima stabilan dohodak uz prihvatljive cijene poljoprivrednih proizvoda u EU-u. Prvi se stup odnosi na izravna plaćanja i na zajedničku organizaciju tržišta poljoprivrednih proizvoda. Kod izravnih plaćanja unutar prvog stupa ZPP-a, radi se o kompenzaciji specifičnog i nepovoljnijeg položaja poljoprivrednika u odnosu na proizvođače u drugim sektorima gospodarstva. Izravna plaćanja dodjeljuju se na godišnjoj razini i danas su uglavnom u obliku proizvodno nevezanih plaćanja, što znači da nisu vezana uz vrstu i obujam poljoprivredne proizvodnje.

Osnovna zadaća izravnih plaćanja jest osigurati poljoprivrednim proizvođačima stabilan dohodak. Prema izvoru „Zajednička poljoprivredna politika EU-a“ (2009), kako bi poljoprivrednici ostvarili pravo na izravna plaćanja, trebaju poštovati pravila koja propisuje EU, a tiču se zaštite okoliša, zdravlja ljudi, životinja i biljaka te dobrobiti životinja.

Zajednička organizacija tržišta sadrži niz mjera koje se koriste na tržištu EU-a kako bi se stabilizirale cijene i ponude poljoprivrednih proizvoda. Prema Kesner-Škreb (2008), zajednička organizacija tržišta dijeli se na mjere koje se primjenjuju na uređenju unutarnjeg tržišta poljoprivrednih proizvoda i mjere koje se primjenjuju na vanjskom tržištu, odnosno trgovinske mehanizme.

Europski fond za jamstva u poljoprivredi (eng. *European Agricultural Guarantee Fund – EAGF*⁹) osigurava izravnu financijsku pomoć poljoprivrednicima u zemljama članicama i mjere kojima se reguliraju poljoprivredna tržišta te se prvi stup financira upravo iz njega.

---

⁹ EAGF podupire održivu poljoprivredu te financira izravne subvencije poljoprivrednicima i mjere kojima se reguliraju poljoprivredna tržišta, npr. intervencije i povrat sredstava za izvoz. Troškovi koje pokrivaju sredstva EAGF-a odnose se na izravna plaćanja poljoprivrednicima u okviru ZPP-a, povrat sredstava za izvoz u treće zemlje koji je odobren u sklopu zajedničke organizacije tržišta, interventna plaćanja kojima se reguliraju poljoprivredna tržišta te na određene informativne i promotivne mjere.

2.3.2. Drugi stup

Drugi stup Zajedničke poljoprivredne politike odnosi se na ruralni razvoj. Mjere ruralnog razvoja odnose se na unaprjeđenje konkurentnosti u poljoprivrednom i šumarskom sektoru, unaprjeđenje stanja okoliša i krajolika, unaprjeđenje kvalitete života u ruralnim područjima i poticanje raznolikosti ruralne ekonomije.

Drugi se stup financira iz sredstava Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (eng. *European Agricultural Fund for Rural Development*). Cilj je tog fonda pridonijeti ostvarenju strategije „Europa 2020.“ promicanjem održivog ruralnog razvoja u ruralnim područjima. Ruralnim se razvojem unaprjeđuje razvoj poljoprivrednog sektora koji je klimatski povoljan, inovativan, konkurentan te teritorijalno i ekološki uravnotežen.

Prema izvoru „Europski parlament“ (2017), nova politika ruralnog razvoja ima šest prioriteta za razdoblje od 2014. do 2020. godine. Prva su tri prioriteta: poticanje prijenosa znanja i inovacija u poljoprivredi i šumarstvu (razvoj baze znanja u ruralnim područjima; jačanje veza između poljoprivrede, šumarstva i znanstvenog sektora), jačanje održivosti i konkurentnosti svih vrsta poljoprivrede, promicanje inovativnih poljoprivrednih tehnologija te davanje potpore održivom upravljanju šumama, promicanje organizacije prehrambenog lanca, dobrobiti životinja i upravljanja rizicima u poljoprivrednom sektoru, zatim obnavljanje, očuvanje i jačanje poljoprivrednih i šumskih ekosustava (bioraznolikost, voda, tlo). Posljednja su tri prioriteta: promicanje učinkovitog korištenja resursa (voda i energija) i davanje potpore prelasku na gospodarstvo s niskom emisijom ugljika (korištenjem obnovljive energije, smanjenjem emisija stakleničkih plinova, zadržavanjem i skladištenjem ugljika) te promicanje društvene uključenosti, smanjenje siromaštva i gospodarski razvoj (jednostavnije otvaranje radnih mjesta, promicanje lokalnog razvoja, pojačana dostupnost informacijskih i komunikacijskih tehnologija).

Dana 26. svibnja 2015. godine Europska komisija odobrila je Program ruralnog razvoja RH za razdoblje 2014. – 2020. godine. Program ruralnog razvoja RH počeo se stvarati 2012. godine, a službeno je poslan na odobrenje¹⁰ 16. srpnja 2014. godine.

---

¹⁰ Prilikom odluke odobrenja bili su prisutni djelatnici Ministarstva poljoprivrede, Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razdoblju te domaći stručnjaci.

Vrijedan je oko 2,4 milijarde eura. Programom ruralnog razvoja određeno je 16 mjera kojima je cilj unaprjeđenje životnih i radnih uvjeta u ruralnim područjima te povećanje konkurentnosti hrvatske poljoprivrede, šumarstva i prerađivačke industrije.

2.4. Plan Zajedničke poljoprivredne politike do 2020. godine

Kao što je već spomenuto, unutar zajedničkih politika država članica Europske unije, središnje mjesto zauzimaju poljoprivreda i ruralni razvoj. Zajednička poljoprivredna politika mora osigurati okolišno-održivu proizvodnju koja može opskrbiti više od 500 milijuna potrošača u EU-u zdravstveno ispravnom i sigurnom hranom te je zbog toga vrlo važna. Ona također brine i o očuvanju ruralnih krajeva i unaprjeđenju životnog standarda ljudi koji u tim područjima žive. Prema zajedničkom popisu poljoprivrede država članica EU-a, EU-27¹¹ imala je približno 12 milijuna poljoprivrednih gospodarstva koja su pokrivala oko 170 milijuna hektara poljoprivrednog zemljišta, odnosno više od 40 % EU-27 teritorija.

Politika ruralnog razvoja često se naziva „dugim stupom“ ZPP-a, njome se odgovara na gospodarske, socijalne i okolišne izazove. Politikom ruralnog razvoja upotpunjava se sustav izravnih plaćanja poljoprivrednicima i mjera za upravljanje poljoprivrednim tržištima (tzv. „prvi stup“). Ona se provodi u razdoblju od 2014. do 2020. godine te je usvojena u okviru redovnog zakonskog postupka gdje je Europski parlament ravnopravan suzakonodavac s Vijećem.

Prema Šegović (2016), reforma je stupila na snagu u siječnju 2014., a nova pravila počela su se primjenjivati od 2015. godine kako bi se državama članicama osiguralo dovoljno vremena da uvedu novu politiku te da pripreme i obavijeste poljoprivrednike. Politika ruralnog razvoja EU-a financira se iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR) čija je vrijednost u razdoblju od 2014. do 2020. godine 100 milijardi eura, pri čemu svaka država članica EU-a prima financijska sredstva za sedmogodišnje razdoblje. Time će se potaknuti oslobađanje dodatne 61 milijarde eura javnih financija u državama članicama u te svrhe.

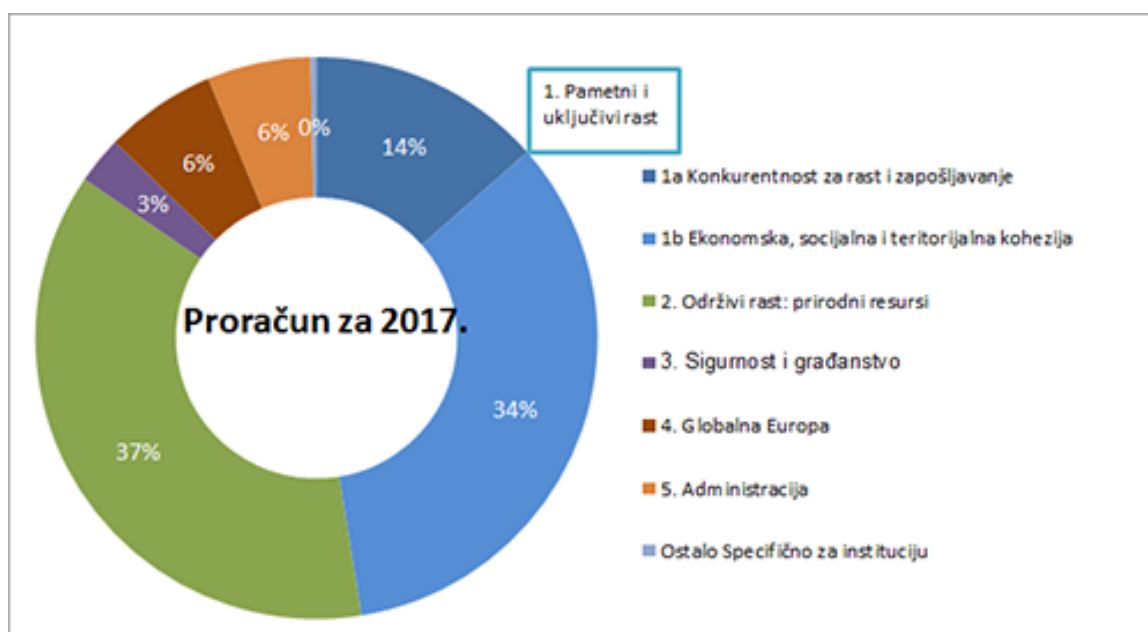
¹¹ Države članice EU-27 uključuju: Austriju, Belgiju, Bugarsku, Cipar, Češku, Dansku, Estoniju, Finsku, Francusku, Njemačku, Grčku, Mađarsku, Irsku, Italiju, Latviju, Litvu, Luksemburg, Malte, Nizozemsku, Poljsku, Portugal, Rumunjsku, Slovačku, Sloveniju, Španjolsku, Švedsku i Ujedinjeno Kraljevstvo.

U tom razdoblju u 28 država članica postoji 118 različitih programa ruralnog razvoja (u nastavku teksta, PRR¹²), od čega 20 čine jedinstveni nacionalni programi, a osam je država članica odabralo imati dva ili više regionalna programa.

Iz izvora „Činjenice o Europskoj uniji“ (2016) doznaje se da je za financiranje ZPP-a u 2016. godini iz proračuna Europske unije izdvojeno oko 61 milijardu eura te se udio proračuna smanjio s gotovo 75 % na manje od 40 %.

Iz proračuna Europske unije trenutačno se najveći dio novca troši na otvaranje novih radnih mjesta, poticanje rasta zaposlenih te na smanjenje gospodarskih nejednakosti među regijama Europske unije. Kao što je spomenuto, velik dio novca odlazi i na poljoprivredu, ruralni razvoj, zaštitu okoliša i ribarstvo.

Slika 1. Proračun Europske unije za 2017.g.

Izvor: Europska unija.

https://europa.eu/european-union/about-eu/money/expenditure_hr

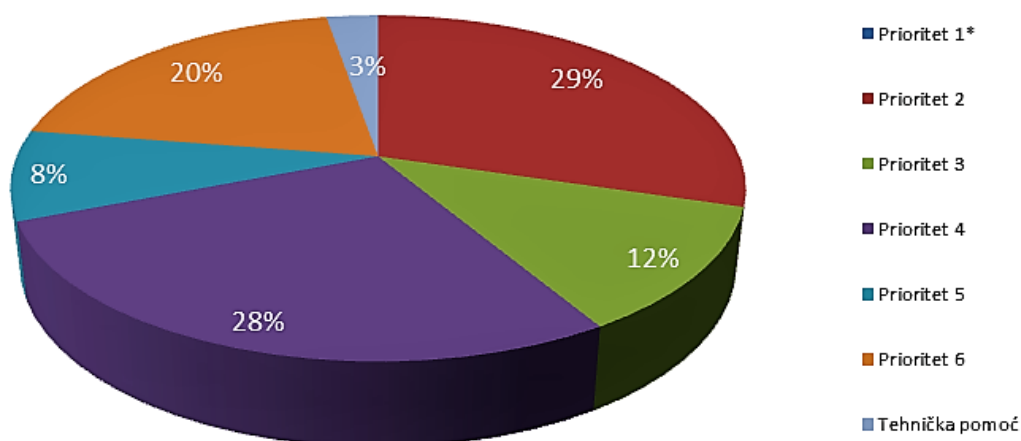
2.4.1. Okvir Europske unije za programe ruralnog razvoja

Temeljem potreba svojih područja, države članice i regije izrađuju svoje programe ruralnog razvoja te pritom rješavaju zajedničke prioritete Europske unije. Prioritet je

¹² Svaki prioritet odabran u Programu ruralnog razvoja određuje određena područja djelovanja (fokus područja). Program ruralnog razvoja s definiranim prioritetima i fokus područjima predstavlja temelj za programiranje potpora na ruralnim područjima EU-a putem EPFRR-a.

poticanje prijenosa znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima, zatim jačanje isplativosti i konkurentnosti svih vrsta poljoprivrede te promicanje inovativnih poljoprivrednih tehnologija i održivog upravljanja šumama, a slijedi promicanje organizacije lanca opskrbe hranom, dobrobiti životinja te upravljanja rizikom u poljoprivredi. Zatim slijedi četvrti prioritet koji je obnavljanje, očuvanje i poboljšanje ekosustava povezanih s poljoprivredom i šumarstvom, a peti prioritet označava promicanje učinkovitosti resursa i poticanje pomaka prema gospodarstvu s niskom razinom ugljika otpornom na klimatske promjene u poljoprivrednom, prehrambenom i šumarskom sektoru. Posljednji, šesti prioritet označava promicanje društvene uključenosti, suzbijanja siromaštva i gospodarskog razvoja u ruralnim područjima.

Slika 2. Prioriteti programa ruralnog razvoja

Izvor: Europski strukturni i investicijski fondovi.

<http://www.strukturnifondovi.hr/program-ruralnog-razvoja-2014-2020>

Prema „Europskom poljoprivrednom fondu za ruralni razvoj“ (2017), prioriteti ruralnog razvoja podijeljeni su u „područja interesa“. Na primjer, prioritet učinkovitosti resursa obuhvaća područja interesa kao što su „smanjenje emisija stakleničkih plinova i amonijaka koje uzrokuje poljoprivredna djelatnost“ i „poticanje pohrane i sekvenciranja ugljika u poljoprivredi i šumarstvu“. Unutar svojih programa ruralnog razvoja države članice ili regije određuju kvantificirane ciljeve za ta područja interesa.

One zatim određuju koje će mjere upotrijebiti da bi ostvarile te ciljeve i koliko će sredstava dodijeliti za svaku mjeru. Najmanje 30 % financiranja za svaki PRR mora biti namijenjeno mjerama koje su relevantne za okoliš i klimatske promjene, a najmanje 5 % LEADER-u.¹³

Partnerski sporazum u svakoj državi kojim se zahtijeva koordinacija svih strukturnih investicijskih sredstava EU-a (ESIF¹⁴) moraju uspostaviti sve države članice od 2014. godine nadalje. Europska komisija i države članice surađuju i s Europskom investicijskom bankom (EIB¹⁵) tijekom uspostave financijskih instrumenata u okviru EPFRR-a. Provedba i učinak politike ruralnog razvoja detaljno se prate i ocjenjuju.

2.4.2. Reforma Zajedničke poljoprivredne politike za razdoblje 2014. - 2020. g.

Zajednička poljoprivredna politika pod novom reformom obuhvaća nekoliko kategorija: ekologizaciju plaćanja poljoprivrednim gospodarstvima, pravedniju raspodjelu potpora te bolje usmjeravanje potpore dohotku.

Ekologizacija plaćanja odnosi se na uvođenje okolišno prihvatljivih postupaka uzgoja te na održavanje ekološki bogatih krajolika i minimalne površine trajnog travnjaka. Uredbom Komisije (EU) br. 1307/2014 od 8. prosinca 2014., utvrđuje se da se biogoriva i tekuća biogoriva mogu ubrojiti samo u utvrđene ciljeve te da nositelji gospodarske djelatnosti mogu koristiti državne potpore samo ako udovolje kriterijima održivosti utvrđenima u tim direktivama. Kao dio tog programa, biogoriva i tekuća biogoriva mogu se ubrojiti u ciljeve ili koristiti državne potpore kada ne potječu iz sirovina dobivenih iz zemlje koje su u siječnju 2008. ili nakon tog datuma bile visoko

---

¹³ LEADER predstavlja koncept koji je inicirala Europska komisija. Tim se pristupom ruralno stanovništvo i lokalni čimbenici, uključujući i lokalnu upravu, nastoje mobilizirati u svrhu razmatranja potencijala svojega kraja koji treba na kraju uobličiti kroz izradu i primjenu razvojne strategije. LEADER se odnosi na lokalne strategije razvoja koje obuhvaćaju integrirajuće i višesektorske aktivnosti koje se razrađuju i primjenjuju po pristupu odozdo prema gore.

¹⁴ Više od polovice sredstava EU-a usmjerava se preko pet europskih strukturnih i investicijskih fondova (ESIF). Njima zajednički upravljaju Europska komisija i zemlje EU-a. Svrha je tih fondova ulaganje u stvaranje radnih mjesta i održivo i zdravo europsko gospodarstvo i okoliš. ESIF je uglavnom usmjeren na pet područja: istraživanje i inovacije, digitalne tehnologije, potporu niskougljičnom gospodarstvu, održivo upravljanje prirodnim resursima te mala poduzeća.

¹⁵ Europska investicijska banka osnovana je 1958. godine Rimskim ugovorom u isto vrijeme kada su osnovane i ostale institucije. EIB je financijska institucija Europske unije sa sjedištem u Luksemburgu te je pravno i financijski neovisna institucija. Zemlje članice EU-a, njih 28, ujedno su i članice EIB-a. Ukupni upisani kapital EIB-a iznosi 243 milijarde eura.

bioraznoliki travnjaci, osim ako u slučaju neprirodnih visoko bioraznolikih travnjaka postoji dokaz da je proizvodnja sirovina nužna za očuvanje statusa travnjaka.

Kada se govori o pravednijoj raspodjeli potpora, misli se na smanjenje plaća iznad određenog iznosa za najveća poljoprivredna gospodarstva i smanjenje razlika u razinama potpore dohotku koju primaju poljoprivrednici diljem Europske unije.

Uredbom (EU) br. 1307/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. prosinca 2013., države članice trebale bi utvrditi kriterije odabira pri odabiru projekata kako bi se osiguralo da se financijska sredstva za ruralni razvoj koriste na najbolji mogući način, zatim kako bi se mjere iz okvira programa ruralnog razvoja usmjerile u skladu s prioritetima Unije za ruralni razvoj te kako bi se zajamčilo jednako postupanje prema podnositeljima zahtjeva. Iznimke od tog pravila trebale bi se napraviti samo za plaćanja u okviru mjera za poljoprivredu, okoliš i klimatske uvjete, za ekološki uzgoj, mjera mreže „Natura 2000.“ i „Okvirnom direktivom o vodama“, mjera za područja s prirodnim ili ostalim posebnim ograničenjima, za dobrobit životinja, za šumarsko-okolišne i klimatske usluge i mjera povezanih s upravljanjem rizikom. Pri primjeni kriterija odabira trebalo bi uzeti u obzir opseg djelatnosti u skladu s načelom proporcionalnosti.

Posljednja kategorija koju obuhvaća ZPP pod novom reformom bolje je usmjeravanje potpore dohotku prema mladim poljoprivrednicima, poljoprivrednicima u sektorima niskog dohotka te poljoprivrednicima u područjima s prirodnim ograničenjima.

Uredbom Vijeća EU br. 1370/2013 od 16. prosinca 2013. o utvrđivanju mjera za određivanje određenih potpora i subvencija vezanih uz zajedničku organizaciju tržišta poljoprivrednih proizvoda predviđene su tako potpore za: opskrbu učenika mlijekom i mliječnim proizvodima, za privatno skladištenje kao mjeru tržišne intervencije, za isporuku voća i povrća djeci. Također, određene su subvencije za proizvodnju u sektoru šećera, za žitarice i rižu i dr. Novi proračun Zajedničke poljoprivredne politike za razdoblje od 2014. do 2020. čini približno 38 % ukupnog proračuna Europske unije. Ukupni iznos rashoda ZPP-a u razdoblju od sedam godina iznosi 408,31 milijardu eura. Godišnji proračun trebao bi se smanjiti tijekom razdoblja od 2014. do 2020. U pogledu preuzetih obveza proračun ZPP-a u 2020. trebao bi se smanjiti za približno 15 % u usporedbi s 2013. godinom., što je prikazano u Tablici 1.

Tablica 1. Proračun ZZP-a za razdoblje 2014. - 2020. godine

PRORAČUN ZA ZPP 2014./2020. (EU-28)	Ukupno 2014./2020. (u milijardama EUR u skladu s postojećim cijenama)	% ZPP-a
TRŽIŠNE MJERE (ZOT)		
(a) Namjenski prihodi	19,002	
(b) Pričuva za slučaj krize	(4,704)	
(A) UKUPNO ZOT [(a) + (b)]	+3,155 17,453	4,3 %
IZRAVNA PLAĆANJA		
(c) Prijenosi za drugi stup	298,438	
(d) Prijenosi za izravna plaćanja	(7,369)	
(e) NETO IZNOS PRIJENOSA [(c) + (d)]	+ 3,359 (4,010)	
(b) Pričuva za slučaj krize	(3,155)	
(B) UKUPNO IZRAVNA PLAĆANJA [(e) + (b)]	291,273	71,3 %
UKUPNO PRVI STUP [(A) + (B)]	308,726	75,6 %
MJERE ZA RURALNI RAZVOJ		
(e) Neto iznos za drugi stup	95,577 + 4,010	
(C) UKUPNO DRUGI STUP	99,587	24,4 %
UKUPNO ZPP 2014./2020. [(A)+(B)+(C)]	408,313	100 %

Izvor: Informativni članci o Europskoj uniji.

http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.2.html

Zajednička poljoprivredna politika novom bi reformom trebala pronaći rješenja za nadolazeće izazove. S obzirom na količinu truda i napora koji su ulagani tijekom godina kako bi se odgovorilo na gospodarske izazove i složene zahtjeve nepredvidivog tržišta, Zajedničkom poljoprivrednom politikom osigurani su hrana i cjeloviti, visokokvalitetni i sigurni proizvodi po prihvatljivoj i poštenoj cijeni. Europska unija takvim reformama ima stratešku prednost nad izazovima kao što su nestašica hrane, klimatske promjene i radna mjesta. Zajednička poljoprivredna politika preoblikovana je kako bi mogla

odgovoriti na izazove koji ju očekuju te i dalje ima ključnu ulogu u postizanju cjelokupnog cilja promicanja uključivog, pametnog i održivog rasta.

2.5. Prioriteti Republike Hrvatske

Glavni prioriteti Republike Hrvatske u postupku reforme poljoprivredne politike uključuju pojednostavljenje i fleksibilnost za zemlje članice u primjeni ZPP-a. Trebalo bi pojednostaviti mehanizam višestruke sukladnosti (eng. *cross compliance*¹⁶) te pojednostaviti definiciju izravnih plaćanja koja bi trebala biti bolje ciljana i pravedno podijeljena među poljoprivrednicima. Isto tako, ne bi trebalo ograničiti pravo na izravna plaćanja za velike proizvođače (eng. *capping*¹⁷). Novi je element ZPP-a „ozelenjavanje“ (eng. *greening*¹⁸), a njegova je ideja da uz osnovno plaćanje svako poljoprivredno gospodarstvo dobije određeni iznos za poštivanje određenih poljoprivrednih postupaka koji su dobri za klimu i okoliš. Nova uredba o zajedničkom uređenju tržišta (eng. *Single CMO Regulation*) trebala bi uvažiti realnosti stanja na tržištu poljoprivrednih proizvoda.

3. Stanje poljoprivrede u Europskoj uniji

Važnost je poljoprivrede u makroekonomskim uvjetima posljednjih 50 godina znatno smanjena. Sredinom 20. stoljeća primarna poljoprivredna proizvodnja bila je tradicionalan izvor prihoda u ruralnim područjima te je u poljoprivredi radilo 50 % stanovništva Europske unije. Taj se udio neprekidno smanjuje, tako da se danas poljoprivredom bavi samo 7 % stanovništva EU-a, što je posljedica velikih tehničkih i strukturnih promjena na svjetskom tržištu koje su rezultirale globalizacijom poljoprivredne proizvodnje i snažnim jačanjem konkurencije u primarnom sektoru poljoprivrede. Mali i nespecijalizirani proizvođači više nisu mogli živjeti od primarne

---

¹⁶ Višestruka je sukladnost ispunjavanje uvjeta vezanih uz zaštitu okoliša, zdravlje ljudi, životinja i bilja te dobrobiti životinja i uvjeta vezanih uz dobru poljoprivrednu i okolišnu praksu, utvrđenih posebnim propisima. Korisnici izravnih plaćanja obvezni su ispunjavati uvjete višestruke sukladnosti u poljoprivrednoj proizvodnji ili gube prava na izravna plaćanja.

¹⁷ Reforma Zajedničke poljoprivredne politike iz 2013. godine dodijelila je državama članicama mogućnost da se ograniči iznos osnovnog plaćanja koji svaki poljoprivrednik prima. Sredstva koja su rezervirana u okviru tog mehanizma ostanu u državi članici i prenose se u omotnicu ruralnog razvoja. *Capping* je dobrovoljan za države članice i specifična je primjena degresivnosti.

¹⁸ *Greening* je reforma Zajedničke poljoprivredne politike iz 2013. godine koja je uvela nekoliko instrumenata za promicanje održivosti okoliša i borbu protiv klimatskih promjena. Instrumenti uključuju zelenu izravnu uplatu, pojačane obveze ispunjavanja usklađenosti, obvezu dodjele 30 % proračuna za ruralni razvoj na projekte i mjere koje su korisne za okoliš te klimatske promjene.

poljoprivredne proizvodnje u takvim uvjetima, tako da su „selili“ u nove proizvodne i uslužne djelatnosti.

U ruralnim područjima Republike Hrvatske takvi su procesi također prisutni, gdje su proizašli negativni gospodarski i socijalni trendovi te današnje nepovoljno stanje. To nepovoljno stanje prate brojni problemi kao što su mala i nekonkurentna gospodarstva, velik broj staračkih gospodarstava, rascjepkano poljoprivredno zemljište, male proizvodne parcele, ekstenzivnost i niska tehnološka razina proizvodnje, zatim nedovoljno korištenje agrotehničkih mjera, slaba produktivnost i loše zbrinjavanje poljoprivrednog otpada. Takva je poljoprivreda nekonkurentna i neisplativa te u postojećem stanju ne može biti čimbenik održivog razvoja. Lokalne zajednice nemaju urođene i prepoznatljive proizvode koje mogu uspješno plasirati na globalnom tržištu radi problema u tradicijskoj strukturi proizvodnje i neorganiziranosti poljoprivrednih proizvođača. Zbog takvog stanja dolazi do sve težih uvjeta života, propadanja postojećih poljoprivrednih gospodarstava, nezaposlenosti te gospodarskih i strukturalnih poremećaja kao što su depopulacija, gubitak funkcije poljoprivrednog zemljišta, gospodarsko i socijalno propadanje, gubitak identiteta lokalnih zajednica te izloženost štetnim pojavama.

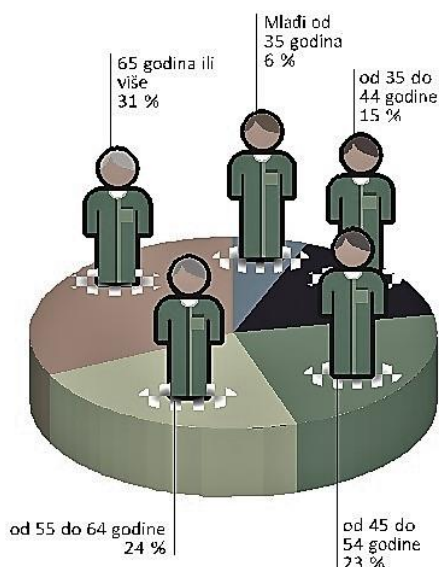
U Europskoj uniji postoji oko 11 milijuna poljoprivrednih gospodarstava, a 44 milijuna ljudi zaposleno je u cijelom lancu opskrbe hranom EU-a. Poljoprivrednici imaju vrlo važnu stratešku i gospodarsku ulogu u Europskoj uniji jer osnovne se poljoprivredne vještine prenose s jednoga naraštaja na drugi. Mladi ljudi bavljenje poljoprivredom više ne smatraju privlačnim zanimanjem, što rezultira smanjenju broja poljoprivrednika. Zbog toga Zajednička poljoprivredna politika nastoji usmjeriti mlade ljude da se počnu baviti poljoprivredom tako da im omogućava sredstva za kupnju zemljišta, strojeva i opreme te osigurava bespovratna sredstva za osposobljavanje novih i iskusnih poljoprivrednika za primjenu najnovijih tehničkih proizvodnih metoda. Poticanje mladih poljoprivrednika i osiguravanje kontinuiteta iz jednog naraštaja u drugi stvaran je izazov za ruralni razvoj u EU-u.

Mnogi poljoprivrednici stariji su od 55 godina i u određenom će se trenutku prestati aktivno baviti poljoprivredom. Dobna je struktura poljoprivrednika zabrinjavajuća te je

pomoć mladim poljoprivrednicima neizbježna kako bi se ruralna područja Europe mogla uspješno suočiti s brojnim novim izazovima.

Slika 3. Starost poljoprivrednika

Izvor: Eurostat.

file:///C:/Users/Korisnik/Desktop/Poljoprivreda_2017.pdf

3.1. Zaposlenost u poljoprivredi

Europska unija u razdoblju od 2014. do 2020. godine poljoprivrednicima stavlja na raspolaganje gotovo četiri milijuna mjesta u tečajevima osposobljavanja i 1,4 milijuna savjetovanja usmjerenih na gospodarsku i ekološku uspješnost poljoprivrednih gospodarstava. Prema izvoru „Činjenice o Europskoj uniji“ (2016), potporu za ulaganja u restrukturiranje i modernizaciju poljoprivrednih gospodarstava može očekivati oko 335 000 poljoprivrednika, a 175 000 mladih poljoprivrednika dobit će potporu za pokretanje poslovanja. Osim bespovratnih sredstva i zajmova, važnu ulogu u pomaganju poljoprivrednicima imaju i druga sredstva koja uključuju programe financijskih jamstva i osiguranja.

3.2. Kvaliteta proizvoda u poljoprivredi

Za utvrđivanje određene kvalitete proizvoda postoje tri logotipa koja su posebno povezana sa zemljopisnim podrijetlom: zaštićena oznaka izvornosti, zaštićena oznaka zemljopisnog podrijetla i zajamčeno tradicionalni specijalitet.

Status prehrambenom proizvodu koji je u cijelosti proizveden u određenom zemljopisnom području uporabom priznatih vještina i sastojaka iz regije i koji je povezan s njegovim zemljopisnim podrijetlom daje se zaštićenom oznakom izvornosti.

Prema „Činjenicama o Europskoj uniji“ (2016), to podrazumijeva brojne sireve (na primjer Queso Manchego), mesne proizvode (na primjer Prosciutto di San danielle), maslinovo ulje (Umbria, Kalamata, Montoro-adamuz), voće i povrće te mnoga vina. Prehrambeni proizvodi koji su svojom kvalitetom i ugledom povezani s određenom regijom u kojoj je obavljena najmanje jedna faza proizvodnje, označavaju se zaštićenom oznakom zemljopisnog podrijetla. To uključuje piva (Münchener Bier, Ceskobudejovické pivo), meso (škotska govedina, mnoge vrste francuske peradi) te pekarske proizvode i ribu (posebno škotski losos iz uzgoja).

Također, prema izvoru „Činjenice o Europskoj uniji“ (2016), oznaka europske kvalitetne hrane koja je proizvedena temeljem tradicionalnog recepta zajamčeno je tradicionalni specijalitet, primjerice Kriek ZTS (belgijsko pivo), Hollandse maatjesharing ZTS (Nizozemska, riblji proizvod), File Elena ZTS (Bugarska, mesni proizvod) ili Prekmurska gibanica ZTS (Slovenija, kolač).

Slika 4. Tri logotipa za oznaku kvalitete

Izvor: Agroklub.

<https://www.agroklub.com/prehrambena-industrija/znate-li-razlike-oznaka-kvalitete-eu-proizvoda/33407/>

Kvalitetna je hrana ključ uspjeha. Europskim kulinarskim tradicijama odražava se bogat izbor dobre hrane, vina i piva. Proizvodnjom visokokvalitetne i sigurne hrane, Europska je unija proteklih godina razvila niz alata koji obuhvaćaju tržišne standarde, sustave

kvalitete za utvrđivanje proizvoda određene kvalitete, sustave certifikacije i pravila o higijeni.

Tržišnim se standardima definiraju kategorije proizvoda, minimalni standardi za proizvode i neki zahtjevi za označavanje, informiraju se potrošači o podrijetlu ili vrsti i omogućuju usporedbe cijena proizvoda slične kvalitete. Ti standardi postoje za većinu poljoprivrednih proizvoda te se njima olakšava trgovina u Europi. Za ekološki proizvedene proizvode kojima se jamči usklađenost s europskim normama za ekološku proizvodnju, postoji poseban europski logotip. Poštivanje prirodnih životnih ciklusa biljaka i životinja te minimalan učinak na okoliš ostvaruje se ekološkom poljoprivredom. Dobrovoljnim sustavima certifikacije za kvalitetu hrane jamči se usklađenost sa specifikacijama koje mogu uključivati zahtjeve o zaštiti okoliša, dobrobiti životinja, mirisu i okusu proizvoda i poštenoj trgovini. Pravila o higijeni primjenjuju se „od poljoprivrednog gospodarstva do stola” na hranu proizvedenu u EU-u ili uvezenu iz zemalja izvan EU-a. Strategija sigurnosti hrane EU-a temelji se na pravilima povezanim sa sigurnošću proizvoda namijenjenih za potrošnju ljudi i životinja, neovisnim i javno dostupnim znanstvenim savjetima, zaštitnim mjerama i pravu potrošača da donosi potpuno informirane odluke.

Poljoprivrednici koji proizvode kvalitetne proizvode imaju potporu Europske komisije i države članice Europske unije, primjenom mjera ruralnog razvoja i promidžbe.

4. Važnost Zajedničke poljoprivredne politike

Europska unija ima 500 milijuna potrošača i svima je potrebna pouzdana opskrba zdravom i hranjivom hranom po prihvatljivim cijenama. Zbroj toga je stvorila Zajedničku poljoprivrednu politiku koju provodi kako bi odgovorila na postojeće i buduće izazove. Svrha je ZPP-a utvrditi uvjete kojima će se poljoprivrednicima omogućiti da obavljaju svoje funkcije u društvu, od kojih je proizvodnja hrane najvažnija. Europski građani imaju sigurnost opskrbe hranom zahvaljujući ZPP-u.

Poljoprivreda ne uključuje samo hranu, već i ruralne zajednice i ljude koji u njima žive. Održavanje sela i ruralan način života provodi se u svim državama članica EU-a, pomoću poljoprivrednih gospodarstva i poljoprivrednika. ZPP-om se poboljšava pristup tehnologijama u ruralnim područjima i time se pridonosi jednom od deset glavnih

prioriteta Komisije – povezanom digitalnom jedinstvenom tržištu. U razdoblju od 2014. do 2020. godine osigurava se unaprjeđenje internetske usluge i infrastrukture za 18 milijuna stanovnika ruralnih područja, koji čine 6,4 % ruralnog stanovništva EU-a.

Zajednička poljoprivredna politika usmjerena je na naš okoliš te je stvorila različite krajolike. Poljoprivrednici osiguravaju javna dobra, od kojih su najvažniji održavanje tla, krajolika i biološke raznolikosti. ZPP-om se osigurava financijska pomoć poljoprivrednicima za prilagodbu načina uzgoja i poljoprivrednih sustava, zbog negativnih utjecaja klimatskih promjena. Za proizvodnju hrane i kvalitetu života, od ključne je važnosti ekološki održiva poljoprivreda koja predstavlja razumno iskorištavanje prirodnih resursa.

Prema Grgiću (2016), četiri osnovne sastavnice čine okosnicu poljoprivredne politike: cilj poljoprivredne politike, sredstva, mjere i metode djelovanja, nositelji poljoprivredne politike te rezultati, odnosno učinci kao posljedica agrarno-političkog djelovanja.

4.1. Funkcioniranje Zajedničke poljoprivredne politike

Poljoprivreda ovisi o vremenu i klimi te u njoj postoji vremenski nesrazmjer između potražnje potrošača i mogućnosti isporuke poljoprivrednika. Zbog toga ZPP pruža potporu poljoprivrednicima mjerama ruralnog razvoja, tržišnim mjerama i dohodovnom potporom.

Mjerama ruralnog razvoja uspostavljaju se nacionalni razvojni programi za zadovoljavanje posebnih potreba i rješavanje posebnih izazova u ruralnim područjima. Lokalno se stanovništvo potiče na rješavanje lokalnih problema takozvanim pristupom *leader*. Europska komisija poduzima mjere za rješavanje teških situacija na tržištu, tržišnim mjerama kao što su nagli pad potražnje zbog zdravstvene krize ili pad cijena zbog privremene prekomjerne ponude na tržištu. Izravnim plaćanjima osigurava se potpora prihodu poljoprivrednoga gospodarstva te se poljoprivrednicima plaća naknada za isporuku javnih dobara koja tržišta obično ne plaćaju, a riječ je o takozvanoj dohodovnoj potpori.

Za provedbu ZPP-a potrebno je otprilike 40 % proračuna Europske unije zbog toga što je ona jedno od malobrojnih područja čiju zajedničku politiku većinom financira EU. S druge strane, kada se proračun ZPP-a stavi u kontekst javnih rashoda u Europskoj uniji,

proračun za tu politiku vrlo je malen i čini samo 1 %. Godine 2016. iznosio je oko 61 milijardu eura. Tijekom posljednjih 30 godina, udio proračuna ZPP-a smanjio se s gotovo 75 % na manje od 40 %. Potrošnja po poljoprivredniku danas je znatno niža nego u prošlosti jer se Europskoj uniji pridružilo 18 novih država članica i broj se poljoprivrednika više nego udvostručio.

4.2. Donošenje odluka u okviru Zajedničke poljoprivredne politike

Gotovo 50 % pravne stečevine Europske unije odnosi se na Zajedničku poljoprivrednu politiku. Regulatorika je iz tog područja ogromna te se godišnje stvara više od 3 000 novih pravnih akata. Budući da se često mijenjaju cijene, naknade, doplate, subvencije i sl., većina njih vrijedi samo kratkoročno te se stalno nadomješta novim aktima. Većinu odluka donosi Vijeće (direktive, uredbе i odluke), dok Europski parlament ima samo savjetodavnu ulogu. Kod donošenja akata Komisija ima ulogu inicijatora.

Na donošenja odluka u ZPP-u mogu utjecati i snažne i organizirane interesne skupine. Postoji više od 50 profesionalnih organizacija za agrolobiranje, one funkcioniraju na razini Europske unije te na nacionalnoj razini. Na čelu su „Agrolobija“ Opći odbor za poljoprivrednu suradnju u EU-u (COGECA¹⁹) i Odbor poljoprivrednih organizacija u EU-u (COPA²⁰). COPA i COGECA najbolje su opremljene i najutjecajnije krovne organizacije koje zastupaju interese svih proizvođača. Također postoje i one organizacije koje zastupaju interese samo određene skupine proizvođača. Lobiji potrošača i zelenih glavni su protivnici agrolobija, međutim oni nemaju krovnu organizaciju koja bi zastupala njihove zajedničke interese te su zbog toga vrlo slabi. Zbog ostvarenja svojih ciljeva i ciljeva ZPP-a, agrolobije podupiru financijski stručnjaci, zemljovlasnici te industrije zaštitnih sredstava i poljoprivrednih strojeva.

4.3. Institucije i tijela Zajedničke poljoprivredne politike

Institucije i tijela koja sudjeluju u kreiranju, ali i provođenju ZPP-a jesu: Europski parlament, Vijeće Europske unije, Europska komisija, Europski gospodarski i socijalni odbor, Europski odbor regija te Agencije Europske unije.

---

¹⁹ Eng. *General Committee of Agricultural Co-operation.*

²⁰ Eng. *Committee of Agricultural Organizations.*

U Europskom parlamentu²¹ djeluje 20 odbora i dva pododбора, a svaki od njih bavi se određenim područjem politike. Odbor za poljoprivredu i ruralni razvoj ima prava i dužnosti u području poljoprivrede. Zadaci Odbora su utvrđivanje i praćenje provođenja ZPP-a te donošenje zakona i drugih propisa. Članica Odbora za poljoprivredu i ruralni razvoj u Hrvatskoj je Marijana Petir.

Vijeće Europske unije²² institucija je EU-a koja se sastaje u deset različitih sastava, ovisno o temi o kojoj se raspravlja. U području koja se odnose na proizvodnju hrane, ruralni razvoj i upravljanje ribarstvom, zakonodavstvo donosi Vijeće za poljoprivredu i ribarstvo. Ta područja uključuju Zajedničku poljoprivrednu politiku, kvalitetu proizvodnje, ekološku proizvodnju te sigurnost hrane. Zadatak je Vijeća za poljoprivredu i ribarstvo u području ZPP-a stabilizirati tržište, osigurati potrošače hranom po razumnim cijenama, osigurati dobar životni standard poljoprivrednicima te povećati poljoprivrednu produktivnost.

Glavna uprava Europske komisije²³ provodi i razvija politike u području poljoprivrede i ruralnog razvoja. Uprava poljoprivrede i ruralnog razvoja najviše se bavi područjima Zajedničke poljoprivredne politike. Prioriteti su Uprave za poljoprivredu i ruralni razvoj u području ZPP-a stvoriti i očuvati radna mjesta u području hrane, olakšati ulaganja u poljoprivredni sektor, pružiti potpore poljoprivrednicima, pomoći poljoprivrednicima da proizvode dovoljnu količinu sigurne hrane u skladu s normama Europske unije.

Odjel za poljoprivredu, ruralni razvoj i okoliš jedan je od odjela Europskog gospodarskog i socijalnog odbora.²⁴ Odgovoran je za široko područje, među ostalim i za Zajedničku poljoprivrednu politiku. Neke su od tema kojima se bavi zaštita okoliša, klimatske promjene, ekološka poljoprivreda, gospodarenje otpadom i dobrobit životinja.

---

²¹ Europski je parlament zakonodavno tijelo Europske unije. Osnivanje Europskog parlamenta bilo je 1952. godine kao Zajednička skupština Europske zajednice, dok je 1962. godine postao Europski parlament. Trenutačni je predsjednik Antonio Tajani.

²² Vijeće je Europske unije, uz Europski parlament, glavno tijelo EU-a. Osnivanje Vijeća Europske unije bilo je 1958. godine pod nazivom Vijeće Europske ekonomske zajednice.

²³ Europska je komisija glavno izvršno tijelo Europske unije koje se često naziva i Vladom EU-a. S Europskim parlamentom i Vijećem Europske unije čini tri glavna tijela koja vode Europsku uniju. Predsjednik je Europske komisije Jean-Claude Juncker.

²⁴ Europski gospodarski i socijalni odbor savjetodavno je tijelo Europske unije koje predstavlja organizacije poslodavaca i radnika te drugih interesnih skupina. Predsjednik je EGSO-a Georges Dassis. Odbor je osnovan 1957. godine u cilju ujedinjenja različitih gospodarskih i socijalnih interesnih grupa u uspostavi Zajedničkog tržišta.

Ciljevi su odjela za poljoprivredu, ruralni razvoj i okoliš očuvanje radnih mjesta u poljoprivredi i očuvanje prirodnih ljepota i krajolika.

Uz navedeno, tu je i Europski odbor regija koji je savjetodavno tijelo Europske unije. Odbor čine izabrani regionalni i lokalni predstavnici svih 28 država članica. Mišljenje Europskog odbora o zakonodavstvu EU-a izravno utječe na regije i gradove. Predsjednik Europskog odbora je Markku Markkula koji je član Gradskog vijeća Espooa u Finskoj. Osnovan je 1994. godine. Odbor regija stječe poštovanje položaja i potreba regionalnih i lokalnih vlasti tako što omogućuje regijama i gradovima da službeno iznesu svoje mišljenje i stavove u zakonodavnim postupcima Europske unije. Kod izrade zakonodavstva o pitanjima koje se odnose na lokalnu i regionalnu upravu, Europski parlament, Europska komisija i Vijeće Europske unije dužni su savjetovati se s Odborom regija.

Agencije Europske unije koje su važne u tom području su: Izvršna agencija za potrošače, zdravlje, poljoprivredu i hranu, Europska agencija za sigurnost hrane, Ured Zajednice za biljnu raznolikost te Europska agencija za okoliš. Izvršna agencija za potrošače, zdravlje, poljoprivredu i hranu (CHAFE²⁵) upravlja programima Europske unije za zdravlje i sigurnu hranu, prava potrošača i poljoprivredu. Europska agencija za sigurnost hrane (EFSA²⁶) osnovana je 2002. godine. Bavi se neovisnim znanstvenim savjetima o rizicima povezanim s hranom. Zadatci EFSA-a uključuju informiranje javnosti o njezinu radu, suradnju s državama članica Europske unije, prikupljanje znanstvenih podataka i stručnih znanja te pružanje pouzdanih savjeta o sigurnosti hrane. Ured Zajednice za biljnu raznolikost (CPVO²⁷) upravlja sustavom prava na zaštitu biljnih sorti Europske unije te je osnovan 1995. godine. Zadržavanje interesa oplemenjivača i osiguravanje profitabilnosti ulaganja u istraživanje različitih sorti postiže se zaštitom novih biljnih sorti na razini Europske unije. Europska agencija za okoliš (EEA²⁸) osnovana je 1990. godine, a njezina je zadaća pružiti utemeljene i neovisne informacije o okolišu. EEA je zadužena za razvoj i koordinaciju nacionalnih tijela nadležnih za okoliš te za pomoć Europskoj uniji i njezinim članicama u donošenju odluka o poboljšanju okoliša, gospodarske politike i postizanju održivosti.

---

²⁵ Eng. *Consumers, Health, Agriculture and Food Executive Agency*

²⁶ Eng. *European Food Safety Authority*

²⁷ Eng. *Community Plant Variety Office*

²⁸ Eng. *European Economic Area*

5. Zaključak

Zajednička poljoprivredna politika od svojeg je nastanka pa do danas prošla mnoge razvojne faze. Od odgovora na probleme nestašice hrane nakon Drugog svjetskog rata, preko bitne uloge da se osigura zdravstveno ispravna i sigurna hranu potrošačima, do danas kada postiže monopol na svjetskom poljoprivrednom tržištu. Najveća je prepreka u ZPP-u nejednako sufinanciranje zemalja članica u poljoprivredi zbog čega dolazi do nejednakosti na europskom tržištu. Međutim, problem nejednakosti je prepoznat i radi se na njegovu rješavanju.

Suvremena je poljoprivredna politika Europske unije sa svojim programima i sustavima sufinanciranja iz EU fondova ulila novu nadu zemljama članicama koje imaju loše iskustvo s gospodarskom politikom te su godinama bilježile pad poljoprivredne proizvodnje, nisku stopu BDP-a, konstantnu nezaposlenost i općenit pad cjelokupnog gospodarstva. Pristup Europskoj uniji i korištenje povlastica koje EU nudi pokazuje svojim zemljama članicama pozitivno rješenje koje može osnažiti gospodarsku sliku pod uvjetom da se provodi „pametna“ politika i racionalno koriste dobiveni resursi.

Ruralna i agrarna područja sastoje se od 50 % stanovništva Europske unije, a to stanovništvo na okupu drži poljoprivredu. Upravo zato se ZPP-om poljoprivrednicima pruža financijska potpora kako bi se osigurala zaštita krajobraza te otvaranje dodatnih radnih mjesta i daljnje obrađivanje zemlje. Dobar su razlog za ostanak i odgajanje vlastite djece na selu unaprijeđene i očuvane škole te zdravstvene ustanove. Zbog toga Zajednička poljoprivredna politika osim svoje gospodarske funkcije, ima i druge bitne zadaće u društvenim segmentima Europske unije.

Zajednička poljoprivredna politika podržava poljoprivredu koja je višefunkcionalna, koja osigurava uravnotežen i održiv razvoj svih europskih ruralnih područja te jamči sigurnost hrane ali i, ne manje bitno, radi na očuvanju ruralne zajednice koja je dragocjeni dio europske baštine.

6. Literatura

1. Činjenice o Europskoj uniji: Poljoprivreda.
file:///C:/Users/Korisnik/Desktop/Poljoprivreda_2017.pdf (09.07.2017.)
2. Europski Parlament.
http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.6.html (01.07.2017.)
3. Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj.
https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020_hr (11.06.2017.)
4. Grgić Š. (2016). Implementacija agrarne i ruralne politike u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2009.-2014. godine.
<https://repozitorij.pfos.hr/islandora/object/pfos%3A626/datastream/PDF/view> (29.08.2017.)
5. Kesner-Škreb M. (2008). Zajednička poljoprivredna politika Europske unije.
<http://www.ijf.hr/hr/korisne-informacije/pojmovnik-javnih-financija/15/europska-unija-ekonomska-politika/40/zajednicka-poljoprivredna-politika-eu/335/> (02.05.2017.)
6. Mikuš, Ramani i Franić (2010). Smjernice Zajedničke poljoprivredne politike Europske unije nakon 2013. godine.
file:///C:/Users/Korisnik/Desktop/ZAVRŠNI%20RAD!/345_358_05_Ornella_Miku_s_i_sur_Smjernice_zajednicke_poljoprivredne.pdf (06.06.2017.)
7. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova.
<http://www.mvep.hr/hr/europski-poslovi/europske-politike/cap/> (06.06.2017.)
8. Šegović M. (2016). Suvremena poljoprivredna politika EU s posebnim osvrtom na problematiku poljoprivrede u novim članicama EU.
<file:///C:/Users/Korisnik/Desktop/ZAVRŠNI%20RAD!/diplomski-zpp.pdf> (08.07.2017.)
9. Zajednička poljoprivredna politika Europske unije. <http://zpp.apprrr.hr/nacela-zpp-a-13.aspx> (07.08.2017.)

Popis tablica

Tablica 1. Proračun ZPP-a za razdoblje 2014. - 2020. godine	21
--	----

Popis slika

Slika 1. Proračun Europske unije za 2017. g	17
Slika 2. Prioriteti programa ruralnog razvoja.....	18
Slika 3. Starost poljoprivrednika.....	24
Slika 4. Tri logotipa za oznaku kvalitete.....	25